

75 שנה אחרי שאלפי ניצולי שואה חזרו אל בתיהם שבבודפשט, אחרוני השרידים מתכנסים לשבת סוערת על גדות הדנובה

א שנות אינו ראענה

"מכאן נצית את האור להונגריה כולה" - האצקה בלילות בהירים יותר

ישראל אי גרובייס, ראצקבה הונגריה

צילומים:

עד לשבוע שעבר, המקום הזה נראה כמו גלויה אמנותית. "כפר ציורי", כמו שכתוב בכל מדריכי התיירים. השילוב המיוחד הזה של נהר הדנובה השופף, ברבורים לבני צוואר משייטים במלכותיות על רקע של טירות אדומות ובתיים חד קומתיים, הוא כל מה שצייר טוב צריך מול העיניים.

אלא שעכשיו, כשהטנדר של 'אדם' דוהר כאן בכבישים הנקיים, כל התמונה הזו מכוסה באפור ערפילי. זה לא שלג. זה קרח. שכבת כפור דקיקה שעוטפת כאן כל דבר. גדרות, בתיים, רעפים ועצים. אם ניסיתם פעם להוציא חסה מהקפאה ארוכה מדי, זאת בערך התמונה. חורף.

במזג אוויר מוזר שכזה, אתה מאבד כל תחושה של זמן. אין לך שמץ מושג אם עכשיו בוקר, ערב או צהריים. בעוד שעות אחדות השבת נכנסת. הדבר האחרון שאתה רוצה, זה למצוא את עצמך כאן בקרח, עם 'אדם', בחור מקסים, עם כיפה שחורה בולטת על הראש ואנגלית בסיסית בשפתיים.

הוא 'וואז בורן' בבודפסט הסמוכה. ברור שהוא יהודי. הרבה דורות. לא יודע כמה. וזה גם לא משנה. כל הדורות הם גרו כאן. לא עזבו. רק לתקופה קצרה ב'סקנד', מלחמת עולם. אבל מה זה משנה. הוא בן יחיד. יש לו גם אחיות.

לא, היהדות לא תפסה מקום במשפחה שלהם. סבא שלו היה בכיר במפלגה הקומוניסטית. הם מעריצים ידע. לימודים. והוא כמובן סיים מוסד להשכלה גבוהה. יש לו תואר במחשבים. הוא מנסה לעסוק בהנדסת תוכנה. אבל בשנים האחרונות משהו השתנה.

"ראביי קלטי", שינה את חייו. 'ביקוז טו ביי א ג'ואיש מן, איז נוט סימפל' – (להיות איש יהודי, זה לא פשוט). זה מחייב, להכיר את היהדות. ללמוד. כבר שנתיים שהוא לומד ב'כולל' (במלעיל מזרח אירופי). הוא לא יודע מספיק. לצער.

תגיד, הוא שואל תוך כדי העברת הליון, מה אתה אומר, כדאי לעלות ליז'אלי? למרבה המזל, עוד לפני שיש סיפק בידי להשיב על השאלה המורכבת הזו, מגיעים. 'ד'ט'ס איז', הוא מצביע על בניין שמצבץ מהערפל. לפי מידע מוקדם אני יודע שזה מלון אירוח. לפי הפרוספקט, כל המרפסות כאן פונות אל הנהר והגשר המדהים. אלא שעכשיו, הנהר כולו נראה כמו גוש אפרפר ענק.

ראצקבה (Rackeve), כך קוראים לעיירה הזו שהרגע נכנסנו בשעריה. איש לא טרח לכתוב על המקום הנידח הזה. המידע היחיד שמצאתי, כשעשיתי שיעורי בית, היו כמה שורות ממדריך תיירים שסיפר שבעצם מדובר בעיירה שהיא אי. אי באמצע נהר הדנובה. "חלק מאי צ'פֶל (Csepel) שהוא האי הארוך ביותר שבנהר".

לפי אותו מקור, כל מה שיש כאן זה "פארק ירוק ורצועת החוף שלו שמושכים תיירות

מדינת הונגריה. אם עוד לא הבנתם, מדובר בעשרות-אלפי יהודים, שעל פי דרך הטבע עשויים תוך כמה שנים להיטמע בין האומות. בדיוק לשם כך התכנסנו.

רב עם מגבת

יש משהו נוראי במחסום השפה. אתה נתקל בעשרות צעירים. לפי המבטים הם

"מפעל חיים של יהודי אחד". הגר"ד קלטי

הנהר לובש אדמת קרח. הדנובה השבוע

רבה בקיץ", ויש עוד משהו: "בית האחוזה המפואר של משפחת סאבויה. מבנה עתיק ומרשים שנבנה בשנת 1720 בסגנון הברוק לכבוד הנסיך אייגן לבית סאבויה. האדריכל שחתום על היצירה הארכיטקטונית הוא האדריכל שתכנן יצירת מופת נוספת: ארמון שנברון שבוינה". מילה לא על היהודים שהיו כאן, והם היו.

אבל עוד שעה וחצי שבת. אין זמן להיסטוריה. בשבת הזו – פרשת וארא תש"פ – המלון הקטן בעיירה הנידחת הזו, מכיל בעצם את כל העתיד היהודי של

ממש אוהבים אותך. שמחים שבאת, אבל אין להם שום דרך להביע את זה. גם לך אין דרך. כל מה שנשאר זה ללחוץ ידיים, פה ושם מישוהו מצמיד נשיקה לגב-היד, משל מדובר באדמו"ר מפורסם. "שלוש", אומרים לך, במבטא מזרח אירופי מובהק. פתאום אתה לומד פשט חדש בפסוק: שלום שלום לרחוק ולקרוב.

ויש עוד מילה שכולם כאן מכירים. "ראביי קלטי", אני אומר ומסמן ביד תנועת הברגה, כלומר, איפה הוא? איש לא יודע. הרב נמצא בכל מקום. יכול להיות שהוא

מרצה עכשיו באיזה אולם, בדיוק כמו שיכול להיות שהוא מסדר למישהו חדר, או מדריך עוד זוג מהקהילה שלו.

בסוף אני פוגש אותו במטבח. המראה הזה מרגש. הוא, יהודי של צורה, שכבר חצה את שנת השבעים, עם מרץ של בן שלושים. עד לפני כמה שנים הוא היה ר"מ בשיבה גדולה בארץ, לימד בחורים סוגיות מורכבות. עכשיו הוא עומד פה, במטבח שכולו הוכשר במיוחד ונעטף בנייר כסף שמזכיר את פסח – ומסדר פלטה חשמלית לשבת.

כל כולו 'עוסק במצווה'. על שכמו מגבת גדולה, לציוד צוות של צעירים. הוא מסדר את סיר הטשולנט, עוטף במגבת, משאיר פתח ויורה הוראות בהונגריה. לפי המילים העבריות שנבזקות תוך כדי, אני יכול להבין שהוא מלמד אותם כמה הלכות כשרות וגם דיני 'שהיה' ו'הטמנה'. הם שואלים והוא מסביר ממחיש.

הרבה מעמדי 'הכנה לשבת' ראיתי בחיים. אבל המראה הזה של הרב קלטי מתרוצץ מלא ב'פרעץ' (להט) ומסדר את ה'שבתון' של תלמידיו, לא אשכח עוד זמן רב.

כבר כמה ימים שהוא מתרוצץ כאן. איש אחד שעושה הכל בעצמו. שר, מתפלל, מלמד, מעודד, מרגיע, מסדר, מכשיר, ועכשיו גם מקבל את פני האורח מהארץ. מסדר לו חדר ומיד זורק לו מגבת. "אתה חסיד, אתה צריך מקווה לפני שבת. יש למטה בריכה. אני עושה אותך שליח לטבול גם בשבילי". הוא עוד לא סיים וכבר רץ במדרגות לארגן חדר לעוד משפחה שהגיעה ממש הרגע, לא לפני שהוא זורק בקריצה: "אתה ודאי מכיר את ה'קצות' לגבי 'שליחות'. אין אפשרות לעשות שליח למצוות שבגופו. אז תטבול רק בשבילך. אני כבר אסתדר".

ככה מתנהלת המלחמה העיקשת שמנהל יהודי אחד, כבר למעלה מחמש עשרה שנה, על עתידה של יהדות הונגריה. למי שלא מבין, מדובר כנראה באחת המדינות שבהן מתגוררים מספר עצום של יהודים. "לפי רשימות מסוימות, יש היום בעיר בודפסט לבדה כמאה אלף יהודים", הוא אומר לי בשיחה קצרה שאנחנו מקיימים אי שם באמצע הלילה. "מתוכם – אם מתעלמים מקבוצת מהגרים שעובדים באזור ומתפללים בקהילת חב"ד של הגאון רבי ברוך אוברלנדר והרב ריסקין – אני לא בטוח שיש שני מניינים (!) של שומרי שבת. ואתה יודע מה הכי גרוע? שזה לא מעניין כמעט אף אחד".

עכשיו, שני המניינים שומרי השבת מרוכזים כאן. באולם למעלה שהוכשר

ולובן כדת וכדין, עומדות כמה נשים ועוד כמה צעירות, ליד מגש הנרות. הן, שעד לפני שנים ספורות לא ידעו להגות את המילה 'שבת', ניצבות כמו אידישע מאמעס, מליטות ידיים על העיניים ומתפללות בשם עשרות אלפי אחיות שנשבו: "והאר נרנו שלא יכבה לעולם ועד".

באולם כינוסים אחר, בסופו של המסדרון, עומדים עשרות צעירים. רובם הגדול עם כיפות בר מצווה מצוירות שישבות על רעמות שיער בלונדיניות. יש גם איש עם קוקו-צמה בקהל. וכולם מחזיקים סידורים מתורגמים ושרים במקלה לא מאוד הרמונית – "התעוררי התעוררי, כי בא אורך, קומי אורי".

הסוד יורד מהבידעם

עוד נחזור לעיירה המיוחדת הזו, ראצקבה, ולטעודות השבת המרגשות עם קהילת קודש הונגריה. רק כדי להסיר ציפיות, הפעם לא נדבר על גולש וגם לא על פפריקה. רוב המאכלים שהיו כאן על השולחנות, הגיעו בצידיניות אטומות היישר מבני ברק.

"כדאי לך לדבר איתו", אומרים לי כולם. מצביעים על אברך עם כובע קנייטש וחליפה שחורה. יושב בפניה ולומד מתוך ספר קטן. "הוא למד בארץ ישראל. הוא יודע עברית". קוראים לו אליאור. הסיפור שלו נשמע בדיוק כמו אלו שאנחנו הכותבים אהבים לבדות.

עכשיו הוא לומד בספר 'דרך השם' של הרמח"ל, ספר מחשבה עמוק וקשה לקריאה, אבל עד לפני שמונה שנים הוא בכלל לא ידע שהוא יהודי. מי סיפר לו? הסיפור. "הייתי צעיר בן 22. סיימתי את הלימודים. מאוד הצלחתי. באחד הימים הגעתי הביתה וראיתי קצת בלגן. התברר לי שאימי עושה סדר בארונות. פה בארץ קוראים לזה 'עושה פסח', אבל זה היה באמצע חודש סיוון.

"היא הוציאה אלבומי תמונות ישנים. מסמכים, תעודות שלי מכיתה אל"ף. בקיצור הרבה נוסטלגיה. כמו תמיד, מסתבר שאלה הרגעים היחידים שבהם אנו מסתכלים בתמונות שצילמנו. למי יש זמן לעיין בתמונות. רק כשעושים סדר... הוא מצטחק בהומור הונגרי שמזכיר את אפרים קישון המנוח.

ואז אמא הוציאה ספר קטן עם אותיות מוזרות. "מה זה?! שאלתי. אמא לא רצתה לעשות מזה עסק". תעזוב את זה. זה לא

ראצקבה

מעניין". אלא שמי שיועד איך עובדת סקרנות, מבין שזו בדיוק הנוסחה לגרות אותה. עוד לחיצה קטנה והאמא סיפרה שמדובר בספר תפילות יהודי. "זה ליווה את סבא שלך באושוויץ".

"חשבתי שקורה לי משהו. מעולם לא סיפרו לי שסבא שלי היה באושוויץ ושהוא יהודי. זה נשמע טוב מדי, סיפורי, אבל זאת הייתה מציאות חיי. לאורך כל אותה שנת זוועה שסבא היה באושוויץ, הוא לא נפרד מהסידור הזה. אך כשהסתיימה המלחמה, הוא חזר לבודפסט שתוך תקופה קצרה הפכה למעוז קומוניסטי".

בכל מה שקשור לדת, הקומוניזם היה הרבה יותר יעיל. המחיקה שלו הייתה

מפעם. אחרי שסבא נפטר, אמא לקחה את המזכרת. "ואז אני פגשתי את האותיות האלו. זה בדיוק בשלב שבו שאלתי את עצמי לאן אני הולך בחיים. מה אעשה ומאיפה אתפרנס. ופתאום האותיות האלו של סבא".

כן, ודאי שיש אלמנט של נקמה. "הרגשתי שאני חייב לנקום בנאצים שהרגו את כל המשפחה הקודמת של סבא שלי. לא ייתכן שהם ינצחו אותנו וכולנו נחדל להתנהג כיהודים". הבעיה הייתה שלא באמת היה לו מושג מה זאת יהדות. הדבר הכי יהודי בבודפסט הוא בניין ענק של 'בית הכנסת הגדול של בודפסט' שעומד ברחוב דוהאן. מדובר בבית הכנסת הגדול ביותר ביבשת

כל השאלות זוכות למענה. פרופ' שטיינברג והתורגמן

שאל את הרבי. תיבת השאלות של הצעירים

טוטאלית. איסור גורף על לימודי דת ועל פולחן, הפך את היהדות למוצר לא קיים בכל המרחב הזה שסביבות הדנובה. "סבא וסבתא נפרדו מהיהדות בלב כבד. גם ככה הם לא היו ממש 'חרדים', אלא יותר שומרי מסורת (לא במובן הזה שאנחנו מכירים בארץ, אבל צורה דומה)". טראומת המלחמה עשתה שמות בנפשם. הם החליטו לשכוח את העולם הישן. לפתוח דף חדש ולנסות להתאחד עם פועלי כל העולם.

התוצאה הייתה מהירה. בדיוק כמו עוד עשרות אלפי יהודים בבודפסט. הם פשוט שכחו את הכל. הפכו להונגרים כמו כולם. רק הסידור הזה נשמר שם בבודפסט. מזכרת

רפורמים, קונסרבטיבים, עם אלמנטים נוצריים.

במובן מסוים מסתבר שהנאולוגים מעולם לא התאמצו להגדיר את עצמם. אם תרצו, זה המקרה הקלאסי של זרם שהתחיל בסטייה קלה מהדרך, סטייה שהלכה והעמיקה, עד שיצאה כמעט לגמרי מגדר הדת היהודית.

זה התחיל לפני כמאה ושמונים שנה. קצת אחרי פטירתו של מנהיג המדינה, מרן ה'חתם סופר' ז"ע"א. יהודי הונגריה נקרעו לשניים. הפלג הנאולוגי (בהונגרית: neológ irányzat), התמסד בשנת תרל"א לאחר שנים ארוכות של עימותים עם יהדות הונגריה החרדית, התעקש להשתלב באוכלוסייה הכללית ונטה לעקוף את ההלכה. ממנו התייסד, ברבות השנים, הזרם הקונסרבטיבי.

זה הלך בשלבים. בתחילה הכריזו הנאולוגים על שינויים קוסמטיים באורחות בית הכנסת: הרב יישא דרשה ("הטפה") רק בשפת המדינה (גרמנית, ואחר כך הונגרית); ה'בימה' של קריאת התורה לא תעמוד במרכז ההיכל אלא סמוך לכותל המזרח, כמו בכנסייה; עריכת חופה בתוך ההיכל ולא תחת השמים ועוד כמה שינויים בנוסח התפילה.

מכאן ואילך הקהילות - החרדית והרפורמית - הלכו ונקרעו זו מזו. שיאו של התהליך, היה בין השנים תרכ"ט לתרל"א - כאשר הוכרז רשמית על קרע בין הקהילות. "טיילונג", כמו שקראו לזה החרדים. זה היה חרם כולל. הכרזה על הנאולוגים כאפיקורסים שאין להם חלק בתורת משה. אסור להתחתן עימם, לשתות מיינם ולאכול מפיתם.

החרם הפך לעובדה. הנאולוגים הלכו ונכחדו, בתהליך די דומה לזה שקרה לתנועה הרפורמית, וברבות השנים הם הפכו לבדיחה חסרת היגיון פנימי. מעט ה'הלכות' נמחקו ולמרבה הצער החלה תנועת התבוללות ענקית. "היום", יאמר לי בהמשך הגר"ד קלטי, "כשמישהו בהונגריה אומר לך 'אני יהודי', זו כבר תסבוכת שלמה. צריך עבודת מחקר שלמה ובהרבה מקרים גם הליך של גיור נוסף, לחומרא".

אבל הסיפור של אליאור היה הרבה יותר קל. הם היו יהודים מוחלטים. אורתודוקסים. כשפוגשים אותו היום, שמונה שנים אחרי זה, קשה להאמין. הוא כבר סיים חמש שנות לימוד בישיבה בארץ. רכש ידע מקיף בהלכות, אמונות ודעות. הקים בית עם יהודייה מהונגריה וכבר יש להם ילד לתפארת.

"ההבדל הגדול בין יהודי בכל מקום ליהודי בהונגריה", מסביר הגר"ד קלטי, "זה שכאן אין קהילה שתאסוף אותו לשורותיה. כאן היהודי חייב להיות 'חי נושא את עצמו'. הוא זה שיתמוך בעצמו. הקהילה שלנו רק עכשיו מתחילה להתגבש".

כשהרב פוגש פרופסור

אז גולש אין, אבל דברי תורה יש ויש. ברמה הכי גבוהה שאתם יכולים לחשוב. כבר בערב שבת הוצבה בלובי תיבה עם שלט באנגלית והונגרית: "שאל את הרב". כל צעיר כותב את שאלותיו. יש כאן שני רבנים שהגיעו במיוחד מהארץ. הראשון והמפורסם הוא פרופ' אברהם שטיינברג, שבכובעו האחד משמש כניוירולוג ילדים בכיר ב'שערי צדק' ובאין ספור כובעיו השניים הוא שליח המובהק של גדולי הפוסקים - מרנן הגר"ש אלישיב, הגרש"ז אויערבך והגרא"י ולדנברג - לברר את כל הנושאים של רפואה והלכה (ואם חסר משהו, בשנים האחרונות היהודי הזה מונה לשמש כנשיא מפעל האנציקלופדיה התלמודית).

הרב שטיינברג מקבל עשרות שאלות. כולן ברמה גבוהה. צעיר אחד מבקש לשמוע את עמדת היהדות בשאלות של סיום החיים. צעירה אחרת רוצה להבין את עמדת ההלכה בסוגיות של אתיקה וחופש הפרט. הדיונים כאן עמוקים ומפתיעים. הרב שטיינברג משיב באנגלית, והמתורגמן שלצידו בהונגרית.

מפתיע שלפעמים צריך לבוא עד הגשר של הדנובה, כדי לשמוע על מסמך אמנה בין דתי שנחתם לפני כמה חודשים בוותיקן.

מי שמוביל את היוזמה הזו הוא האפיפיור הקתולי, שהצליח לכנס ראשי דת מזרמים אחרים בנצרות, לצד אנשי דת מוסלמים בכירים (לא ממזרח התיכון כמובן) ולצד נציגים בכירים של - להבדיל אלף אלפי הבדלות - הרבנות הראשית.

הרב שטיינברג, כמומחה לאתיקה ורפואה והלכה, נשלח לייצג את הרבנות. הוא התנה את השתתפותו בפרויקט, בכך שלא ייאליץ להיכנס לשום מבנה כנסייה. משום כך כל הדיונים התקיימו אך ורק בבניין להשכלה גבוהה שבקריית הוותיקן ברומא, הבניין היחיד שאינו מבנה דת בהגדרה. באמנה שעליה חתמו כל הנציגים יש קריאה ברורה לרופאים ולמחוקקים בכל העולם, שלא לגדוע חיים של חולים.

זהו דיון מרהיב. משולבים כאן שמות ותחומי מידע שונים. החל בשבועת היפוקרטס היוונית, עבור דרך התפתחויות טכנולוגיות רפואיות - חשבתם למשל האם מותר לאכול בשר שיוצר במעבדה, בבישול עם חלב? - ועד לפסקי הלכה וסיפורים אישיים שהיו לרב שטיינברג בבית הגרש"ז אויערבך והרב אלישיב.

כשישנה שאלה השקפתית: "כמי שלומדת עם הרבה חברות גויות, אני מתקשה לזהות מדוע אני נבחרת יותר מהן? ובמה שלחות החיים שלי שונה משלהן?" או צעיר אחר: "האם מותר לי לדבר לשון

הרע על חברים גויים?" מי שקם להשיב הוא הרב בנימין בוטון. איש השקפה והגות מאנשי 'אור שמח' בארץ, שבעצמו מכיל סיפור חיים מרתק.

הגר"ד קלטי, יושב כל הזמן הזה ושותק. "אני מדבר אליהם מספיק כל השנה", הוא אומר. "עכשיו שישמעו אנשים אחרים. שיספגו כמה שיותר אידישקייט והשקפה. הם יזדקקו לזה. הם לא גדלים בחממה חרדית. כבר ביום ראשון הם חוזרים למוסדות ההשכלה שלהם להתמודד עם שאלות ומציאות חיים מורכבת".

שעתיים מאוחר יותר. אחרי שמאה צעירים שרו ביחד את ברכת המזון - באותה מנגינה נוגה שזכורה לי מהחידוד, לרבות את 'הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב' - ופרשו לכמה שעות של לילה, אני פוגש את הרה"ג ר' דוד קלטי לשיחה.

למרות הימים המפרכים שעברו עליו, לא ניכרת בו שום עייפות. כשאני שואל אותו מאיפה הכוחות האלו, הוא עונה לי באנלוגיה מצמררת. "אצלנו, ההונגרים, יש שם אחד מפורסם - הרב וייסמנדל. רבי מיכאל דוב וייסמנדל. הוא היה הרב של נייטרא. בשנות השואה, הוא הפך לאחד מפעילי ההצלה הכי גדולים. הוא הבריח והתריע, השיג אישורים מזויפים והציל נשמות של יהודים ממות.

”ככה אני מרגיש”, הוא אומר ולא ממצמץ. ”חז”ל אומרים גְדוּל מוּחַטִּיאוּ ויתר מן ההורגו’. אני יושב פה מול קהילה שלמה – דור שלישי וחצי של יהודים, שאם לא נתעשת – הם פשוט ייעלמו לנו, ייטמעו בין האומות. אני מרגיש כמו שליח ההצלה. אי אפשר לאכול ולישון, כשאתה יכול להציל עוד מישהו. זה מה שנותן לי כוח”.

’נטילת ידיים’ בדולרים

הסיפור של הרב קלטי עצמו, הוא למעשה כל הדבר על גול אחת. הוא נולד כמה שנים אחרי המלחמה, לא רחוק מכאן, בעיר דברצן שבהונגריה. במקור, שם המשפחה היה ’קליין’, שם נפוץ בגלילות הונגריה. ”אשתו הראשונה של אבי נרצחה

שבמקביל למינוי הוא קיבל הוראה לשנות את השם לכזה שיש בו צליל לאומי. כך הפך קליין לקלטי. ”נשלחתי לבית ספר מקומי, של גויים”, נזכר הרב קלטי, ”אולם מדי יום ראשון הלכתי למסגרת לימודים מטעם הקהילה היהודית. כך שכאשר הגעתי לארץ, ידעתי להתפלל חלק”.

בגיל שבע הוא עלה עם הוריו ארצה, נשלח לעולם התורה והתערה בעולם הישיבות הליטאי. ”כמו רבים מבני גילי עברתי מתיכון דתי לישיבה אמיתית. ’נשרפתי’ והפכתי לחרדי. זכיתי ללמוד אצל כמה וכמה מורי דרך, אבל מורי ורבי המובהק שרוב חכמתי הימנו הוא הגאון רבי נחום פרצ’וביץ זצ”ל ביישיבת ’מיר’. דרך הלימוד שלו שולטת בי”.

המשך הדרך, אחרי הנישואין, היה

חזרנו למפת התורה. הרב הופשטטר נואם לתלמידי בודפסט

מחזירים את האור. הרב קלטי ותלמידיו בשמחת בית השואבה

על ידי הנאצים, יחד עם שלושת ילדיו – אחיי, שמעולם לא הכרתי. אבי זכה להשתחרר מאשוויץ, וכך גם אימי, ילידת הכפר ההונגרי סלדש. שניהם עבדו בבית חרושת לתחמושת בגרמניה, שבו עבדו כפליטים לאחר המלחמה”.

בני הזוג קלטי עשו את מה שעשו רבות ניצולי שואה אחרים מהונגריה – חזרו לבודפשט לאחר המלחמה וניסו לשקם בה את חייהם תחת השלטון הקומוניסטי. האב, איש חיל ורב פעלים, הצליח מאוד. הוא מונה למנהל חברת החשמל הממשלתית של המפלגה. ”אלא

”כשאני מתהלך ברחובות בודפשט אני כל הזמן חושב איזה שפל היה מי שיכול היה להציל יהודים ולא הציל. ברבות השנים, כשנודע לי כיצד נראית היהדות במדינה שבה נולדתי – פתאום התחלתי לחשוב שגם אני אהיה אדם שפל אם אעלם ממצוקת היהודים במולדתי ולא אפעל להצילם ברוחניות”.

קם ועשה. ”בתחילה הייתי נוסע פעם בשבוע להונגריה, כדי למסור שיעורים ולאתר יהודים. אחר כך התבקשתי על ידי יהודי בודפשט להגביר את הפעילות. נכנסתי למעונו של מרן הגר”ש אלישיב זצ”ל ושאלתי אותו האם עלי לעזוב את המשרה התורנית בארץ כדי לעבור להונגריה. תשובתו הייתה נחרצת: ’זו הצלה לכלל ישראל’, אמר. הוא גם הוסיף משפט מעניין: ’יהדות הונגריה הצמיחה כל השנים גדולי ישראל, אנחנו חייבים לה הכרת הטוב, חייבים להציל את הנינים שלהם’.

”כשיצאתי מהרב אלישיב, צעדתי לאחוריי עם הפנים אליו כדי לתמיד לרבו. הרב הביט בי, ועד שיצאתי מהחדר חזר ואמר: ’זו הצלה לכלל ישראל’”.

בכל המובנים, הפסק זה שיהיה את חייו. מאז אין ליהודי הזה לא יום ולא לילה. המשפחה שלו נפרדה מאבא, שכל שבת שנייה נמצא בנכה, מחלק את זמנו בין הבית בארץ, הכולל בבודפשט ומסעות ארוכים בכל העולם כדי להשיג תמיכה לפעולות הללו.

מה שעמד לו בתחילת הדרך, הייתה השפה ההונגרית. ”זו שפת האם שלי”, הוא אומר לכל אלו שמתפללים על השליטה המופלאה שלו. הוא מדבר במבטא ייחודי וברמה של מרצה, כמו שהסביר לי אחד הצעירים.

”כשאני נוסע לגייס כספים לטובת הפעילות ופוגש יהודים בני גילי שיצאו מהונגריה באותה תקופה – אני מגלה בדרך כלל שהם יודעים בקושי לגמגם כמה מילים בהונגרית. אצלי נשארה השפה. כך זה התגלגל משמים, כנראה כדי שאוכל בעתיד לעזור בשיקום יהדות הונגריה. אני גם קורא וכותב בהונגרית, ועובד כל העת לשפר את הסגנון. ההונגרים קנאים לשפתם: בכל מה שקשור להונגרית, בבודפשט לא עושים הנחות. הדיבור שלהם לירי, מוקפד, בנוי ממשפטים מורכבים. אם תזלזל בשפה, יזלזלו בך”.

התמיכה הבאה הייתה בבית מרן ראש הישיבה הגראי”ל שטיינמן זצ”ל. ”על החכמה של הראש ישיבה כבר דיברו רבות. אבל אני הופתעתי לגמרי. יושב יהודי ליטאי בדירה קטנה בבני ברק, והוא מדבר איתי על פוליטיקות פנימיות בהונגריה שהוא כנראה לא דרך בה מעולם. זה היה מבהיל. הוא לימד אותי איך לנהוג בכל צעד ושעל. כל דבר הייתי עושה על פיו”. התרומה הראשונה הגיעה גם היא ממקור קדוש: כ”ק מרן האדמו”ר מבעלזא

תרם לו את עשרת אלפים הדולרים הראשונים, על מנת שיצא לדרך. ”הרבי אמר לי: ’אני יודע ש-10 אלף דולר לא יספיקו לך אפילו לנטילת ידיים, אבל זו תהיה ההתחלה’. הוא המליץ לי לחפש יהודים יוצאי הונגריה בעולם, וכך אני עושה. לצערי, ההירתמות מועטה: יוצאי הונגריה שמחים לשמוע ולהתעניין, אך בשורה התחתונה, אני עדיין מצפה לנס, לפריצת דרך”.

ואיך שורדים?

”יש סייעתא דשמיא על כל שעל, אבל לא אתכחש: זה קשה ומאתגר במיוחד”.

אחרי חמש עשרה שנה, אתה יכול להרגיש שאתם על הדרך? שיש הצלחה? ”זה המלכוד הגדול. מצד אחד, אתה תמיד מסתכל על אלפי היהודים שעוד אפשר להציל. מאידך, אי אפשר שלא להודות על החסדים. זכינו ברוך השם להקים כאן קהילה של יראים ושלמים. בחורים ואברכים שלומדים שעות ארוכות. את חלקם זכינו לחתן כדת משה וישראל, וכבר יש לנו ברוך השם גם נכדים מתוקים מהם.

”אם צריך לציין רגע מרגש של סגירת מעגל. זה קרה לפני תקופה קצרה, כשכמה וכמה מלומדי ה’כולל שלנו’ נבחנו על מסכת שלמה ב’דרשו’. אני מתרגם להם את השאלות להונגרית, והם מצליחים במבחן. לרגל הסיום הבאנו לכאן את הפילנתרופ של ’דרשו’ – ר’ דוד הופשטטר, שגם הוא

כמובן יוצא הונגריה (עוד זכיתי לשוחח עם אביו בהונגרית...) זה היה רגע שבו הרגשתי שהעלינו בחזרה את הונגריה על המפה של עולם התורה”.

קדיש ב’בנק בודפסט’

למחרת היום, אחרי סעודת השבת שגדושה גם היא בעוד סשן ארוך של שאלות ותשובות מפי המשתתפים, הרב קלטי מוצא זמן הרפיה של כמה דקות. אנחנו יוצאים יחד לטייל במשעולי הכפר הזה, ראצקבה. הדרך מנוצלת לדיבור על מצבה של יהדות הונגריה.

”מבחינת התודעה היהודית”, אומר הגר”ד קלטי, ”המצב בהונגריה כיום זהה למצב בשנת תש”ה, במוצאי השואה. יש תשעים אלף יהודים בבודפשט לבדה; רובם לא יודעים מה זו יהדות. את התלמידים שבאים אלינו בגיל מבוגר, אנו נאלצים ללמד אפילו את האותיות האל”ף בי”ת. מכולם אני מבקש תעודות זהות. אם כתוב ’Izra’, בידוע שמדובר ביהודי. בשנים האחרונות הקמנו כבר שלושה עשר בתים נאמנים בישראל, מתוך הקהילה שלנו. הרב נחום אייזנשטיין, ידידי מיישיבת מיר, מסייע לי בבירורי היהדות”.

מה הרציונל להתחיל ללמד את הנערים הללו ספרים עמוקים כמו ’דרך השם’ ולא לעסוק בקיוב ברובד נמוך ומותאם

לדרכם?

”כמו שאמרתי, להונגרים יש בעיה. כדי להביא מישהו ליהדות, אני חייב ליצוק לו תוכן. לבנות לו את ה’פנימיות’. אם בכל מקום אחר בעולם יש יהודים שמה שמגן עליהם זאת המעטפת, כאן אנחנו חייבים לבנות את זה בצורה הכי יסודית. חייבים להעמיס עליהם הבנה”.

”מי שמכיר את האופי ההונגרי, יודע שיש גם נטייה לקיצוניות. אם תסתכלו אפילו בפוליטיקה הישראלית תוכלו לראות מצד אחד את הקנאים מנטורי קרתא שרבים מהם הם מיוצאי הונגריה מחד, ומאידך אפשר לראות חילונים קיצוניים כמו טומי לפיד ואנשים מסוגו. אנחנו צריכים גם להתמודד עם התופעה הזו, לרסן את ההקצנה. להוביל אותם לדרך האמצעי”.

לרגע הוא נעצר. משהו בבניין האדום שלצידינו נראה לו מוזר. השלט מספר שבבניין הזה שוכן ’בנק בודפסט’. בשעה זו הוא סגור. אבל אז, בצד, אנחנו מבחינים בשלט הנצחה עתיק. ובכן, מסתבר שבמקום הזה שכן פעם בית כנסת יהודי. הונגרי מקומי מספר שבסוף הרחוב יש גם בית עלמין יהודי.

למרבה הצער, מסתבר שכבר אז מצב היהדות כאן לא היה מזהיר. מי ששלט כאן היו הנאולוגים, ”אבל הנה”, אומר הגר”ד קלטי מהורה, ”אנחנו כאן, היהדות האמיתית תנצח ותחזור שוב להאיר את הונגריה”.

